

Clive Seale, Giampetro Gobo, Jaber F. Guvbrium & David Silverman (eds.). **Qualitative Research Practice**. London and Thousand Oaks: Sage Publications, 2004, 620 p., € 141,00
ISBN 0761947760

Kwalitatief onderzoek neemt een steeds belangrijker plaats in. Interventieonderzoek is als geheel als 'kwalitatief' aan te duiden. Echter, de pragmatiek van het – door middel van onderzoek – meer of/ en beter mogelijk maken van het handelen van professionals en andere betrokken in het interventieproces, gaat hier boven de fundamenteel theoretische kennis waaraan veel kwalitatief onderzoekers nog steeds werken. Interventieonderzoekers moeten op grond daarvan kieskeurig zijn in het aanschaffen en gebruiken van handboeken. Is dit handboek, als zoveelste op rij, wellicht overbodig? Hebben we als interventieonder-

zoekers voldoende aan dat van Denzin c.s. (2000) en de steeds groter wordende stapel inleidingen in kwalitatief onderzoek in het algemeen, aangevuld met boeken over specifieke methoden, bijvoorbeeld casestudies of over onderdelen ervan zoals kwalitatieve data-analyse? Welnu, ik vind dat dit boek een grote aanwinst is voor iedereen die kwalitatief onderzoek doet of er anderszins mee te maken heeft. Het heeft eigenlijk alles in zich wat de diverse inleidingen ook hebben. Het mag dan wel een dikke pil zijn, als eerste toeverlaat voor alle soorten genoemde gebruikers is het maar klein en handzaam voor de stapel boeken die je er anders voor op de hoek van je bureau moet hebben liggen. Daarnaast zullen in het bijzonder interventieonderzoekers er veel van hun gading vinden.

Qualitative Research Practice gaat daadwerkelijk in op de veelvormige praktijk van het onder-

zoek en het net zo grote palet aan methoden om het alledaagse leven te onderzoeken. De editors verdeelden het standpunt dat onderzoekers zich rigoureus met de empirische studie van dat alledaagse leven moeten bezighouden, zonder zich onbezonnen of overhaast op de interpretatie ervan te storten. Ze nemen een pragmatisch standpunt in. Daarin wordt methodologie als situatiegebonden (contextgebonden) gezien. De zuivere rede van filosofische, kennistheoretische standpunten en sociaal wetenschappelijke theorieën vormen in hun visie eerder idealen. Deze idealen kunnen, wanneer gebruikt als na te streven idealen, in reflectie over opzet, uitvoering en rapportage van onderzoek de kwaliteit van onderzoek verbeteren. Deze kwaliteitsverhogende reflectie dient te gebeuren over concrete onderzoeksprojecten. De auteurs van de verschillende hoofdstukken hebben dan ook

zonder uitzondering een enorme, vaak jarenlange, ervaring in dat soort onderzoek. Dat merk je meteen al bij de eerste twee hoofdstukken die gaan over respectievelijk interviews en *oral history*. Helder en overzichtelijk vinden we daar samengebalde informatie over alle belangrijke aspecten van kwalitatief interviewen en het mondelinge geschiedenisonderzoek.

Het boek bestaat uit 38 hoofdstukken, verdeeld over zeven delen. Inclusief de editors hebben er ruim vijftig auteurs aan meegewerkt. Alle auteurs hadden de opdracht gekregen om vooral hun praktijkervaringen en de reflecties daarop te beschrijven. Ze moesten daarmee een antwoord geven op de vraag wat ze geleerd hadden en wat (daarvan) de moeite waard was om op anderen over te dragen (p. 44). Kwalitatief goed werk, zo meent Seale (p. 410), komt voort uit het doen van onderzoek, leren van dingen die wel en die niet werkten, en dan vervolgens een beter project doen, dat nog vollediger de creativiteit en de vakbekwaamheden van de onderzoeker integreert – enzovoorts tot dat er een volledig betrouwbare en vertrouwde onderzoeksstijl is ontwikkeld.

Het eerste deel gaat over verschillende methoden. Naast interviews en *oral history*, reeds genoemd, zijn dat biografisch onderzoek, focusgroepen, *grounded theory* en ethnografisch onderzoek. Zoals gezegd, hebben alle teksten een hoog informatief gehalte. Het zijn echte naslagartikelen. Drie ervan heb ik al erg goed

kunnen gebruiken in de begeleiding van mijn studenten.

In deel 2 zijn analysestrategieën aan de orde. Er passeren de narrative analyse, feministische analyses, analyses gebaseerd op het werk van Michel Foucault, ethnomethodologie, gespreksanalyse, discoursanalyse en de kritische variant daarvan: de *critical discourse analysis*. Sommige zijn eigenlijk theorieën of theoretisch-methodologisch gefundeerde strategieën die de aard hebben van volledige onderzoeksprojecten. Dat is zeker het geval bij de twee hoofdstukken over respectievelijk *discourse* en *critical discourse analysis* (hoofdstuk 12 en 13), die tamelijk zware (theoretisch abstracte) linguïstische kost bevatten. Dat neemt niet weg dat ze een uitstekend overzicht bieden van de achtergronden en mogelijkheden van deze benaderingen. Net als veel andere hoofdstukken uit dit boek geven ze echt een *state of the art*. Ze tonen daarnaast ook de nauwe verwantschap aan van sociaal wetenschappelijk onderzoek en onderzoek in de taal en communicatiewetenschappen.

Deel 3 behandelt een heel ander aspect dan dat in deel 2: veldrelaties. Veldrelaties vormen een zeer belangrijk aspect van kwalitatief onderzoek. Met de aard van de veldrelaties staat of valt een kwalitatief onderzoek. Dit aspect is van even groot – zo niet groter – belang in interventieonderzoek. De hoofdstukken over etnografie en participerende observatie, ethiek, het werken in vijandige omgevingen, de relatie van onderzoek met politiek en beleid en ten slotte col-

laboratief en teamonderzoek zullen voor interventieonderzoekers dan ook zeer veel behartenswaardigs te bieden hebben.

Deel 4 bevat hoofdstukken die de context centraal stellen, speciaal waar het gaat om het verzamelen van data. Naast de geijkte data als interview- en observatieverslagen wordt het belang van data waarin de context is meegenomen aangegeven. Aan de orde komen bijvoorbeeld audiovisuele data, documenten en internetbronnen.

Deel 5 en deel 6 zijn voor interventieonderzoekers weer bijzonder interessant. Deel 5 is gewijd aan de kwaliteit en betrouwbaarheid/geloofwaardigheid van kwalitatief onderzoek. Wetenschapsfilosofie, kennistheorie en andere (algemeen) sociaal-wetenschappelijke theorieën kunnen weliswaar de kwaliteit van kwalitatief onderzoek verhogen, maar te veel daarvan is nooit goed. Dat kan leiden tot relativisme – in het geval van kennistheorie – of men wordt blind voor de maatschappelijke praktijk waarin men onderzoek doet – in het geval van te veel theorie (de theoretische bril). Alles dus met mate – en vooral ook leren van de onderzoeksprojecten (zie eerder). Deel 6 bevat hoofdstukken die volgens Seale et al. gaan over het aspect van 'verschillende audiences' – verschillende groepen mensen die worden onderzocht of voor wie het onderzoek is bedoeld. Hier worden verschillende soorten interventieonderzoek zelf behandeld. Kwalitatief marktonderzoek, evaluatieonderzoek en *action research* komen in achtereenvolgende hoofdstukken aan de

orde. Deze worden voorafgegaan door een uitstekend en erg handig hoofdstuk over de opzet van een kwalitatief onderzoek. Hoe kom je tot een globaal idee, hoe schrijf je een (formele) aanvraag, welke elementen moet zo'n aanvraag of opzet zeker hebben en welke vragen moet je per element behandelen. Aanwijzingen over financiën, organisatie, haalbaarheid en kwaliteitseisen ontbreken niet. Dit deel sluit af met een hoofdstuk over rapporteren.

De hoofdstukken over evaluatieonderzoek en zeker action research in deel 6 zijn beslist de moeite waard, maar ik zou ze in het eerste gedeelte hebben geplaatst en niet hebben onderscheiden op basis van audiences. Ze hebben veeleer het karakter van stromingen, zoals etnografie en oral history. Het hoofdstuk over focusgroepen zou ik dan weer niet als gelijkwaardige methode zien als action research en evaluatieonderzoek. Focusgroepen gebruik ik vaak als een van de methoden – naast andere – in een onderzoeksproject, met name in een evaluatieonderzoek of action research. Daar tegenover staat dan weer dat met audiences ook een criterium kan worden aangegeven dat voor mij nogal doorslaggevend is voor elke vorm van evaluatieonderzoek, namelijk de primaire functie van onderzoek voor veranderingen in een praktijk, professioneel handelen of sociaal systeem.

Deel 7 bestaat slechts uit een bijdrage. De editors gaven al aan dat ze daar net zo goed ook mee hadden kunnen beginnen. Het is van de hand van de Finse wetenschap-

per Pertti Alasuutari. Het onderwerp is globalisering van kwalitatief onderzoek. Alasuutari stelt vragen over de ontwikkeling van kwalitatief onderzoek en de toekomst ervan. Zo zou je kunnen zeggen dat er voor Lazarsfeld die de aanzet vormde voor de enorme opkomst van statistische technieken in die tijd (rond 1940) eigenlijk alleen maar 'kwalitatief' onderzoek was. Met andere woorden: wat is nu precies 'kwalitatief'? Daarnaast vraagt hij zich af wat er te doen is aan de veramerikanisering van sociaal wetenschappelijk onderzoek – ook kwalitatief onderzoek. Enfin, leest u zelf maar – het is de moeite waard.

In dit boek schrijven auteurs uit zowel de Verenigde Staten als Engeland, Scandinavië, Duitsland, Nederland en Italië. Gewoon omdat ze inderdaad iets te zeggen hebben over het kwalitatief onderzoek waarvan ze uit eigen ervaring een overzicht geven. Vaak moet ik meewarig glimlachen om de teksten die uitgevers op de flap van hun boeken zetten. Maar dit keer, wat betreft de flapteksten op dit boek, klopt alles. Als ik ze vrij vertaal komt het erop neer dat dit een grote aanwinst is in de persoonlijke bibliotheek van onderzoekers, begeleiders, opdrachtgevers en andere gebruikers van kwalitatief onderzoek. Ook interventieonderzoekers kunnen er hun voordeel mee doen. Bij mij ligt het al een tijdje binnen handbereik op de hoek van mijn werktafel. En ik heb het al zeer vaak ter hand genomen.

Ben Boog

Paul van Gelder, Pascale Reinerie, Mark Smits, Irene Burger & Vincent Hendriks. **Uit (je dak) in Den Haag, 2003. Uitgaande jongeren en genotmiddelengebruik.** Den Haag: GGD, 2004, 180 p., € 25,00
ISBN 90 73093 22 8

Dit boek is de weergave van een onderzoek naar het genotmiddelengebruik bij uitgaande jongeren in Den Haag en de culturele en sociale context waarin deze middelen gebruikt worden. Aangezien alcohol- en druggebruik al jaren een speerpunt van het Haagse beleid is, kunnen de resultaten van dit onderzoek belangrijke aanknopingspunten opleveren voor beleidsontwikkeling. De vraagstelling in het Haagse uitgaansonderzoek is vierledig. Naast het in kaart brengen van de aard en omvang van alcohol- en druggebruik peilt het onderzoek de sociale risico's en kansen die zijn verbonden aan het middelengebruik en de culturele oriëntaties van de uitgaande jongeren. Het onderzoek tracht tevens ontwikkelingen op korte en langere termijn weer te geven op dit terrein. Dit onderzoek wil zich in het bijzonder onderscheiden door de specifieke aandacht voor de uitgaanscultuur bij diverse groepen migrantenjongeren en het culturele perspectief op uitgaan en gebruik van genotmiddelen.

In 2003 werd dit uitgaansonderzoek voor de tweede keer uitgevoerd. Net als in 2002 werden schriftelijke enquêtes onder uitgaande jongeren afgenomen. Via party's, buitenfestivals en een